

Тютюнник Ю.М., к.е.н., доц.

Шевченко А.А., студентка

Полтавська державна аграрна академія

КОМПЛЕКСНЕ ОЦІНЮВАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ В СУБ'ЄКТАХ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Аналіз дебіторської заборгованості є невід'ємною складовою системи управління розрахунковими операціями підприємства та складовою внутрішньогосподарського контролю платіжної дисципліни його дебіторів. Як зазначають А.В. Махота і Ю.О. Леонова, основною метою аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві є інформаційне забезпечення ухвалення ефективних управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію неплатежів покупців та замовників його продукції, товарів, робіт, послуг [1].

Зазвичай у складі поточної дебіторської заборгованості переважає заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, яка, відображається у розділі II активу балансу за чистою реалізаційною вартістю. Загальна послідовність аналізу дебіторської заборгованості за товарними операціями може включати такі етапи [4, с. 154]:

- оцінювання величини, динаміки та структури дебіторської заборгованості за видами з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу;
- дослідження структури дебіторської заборгованості за строками непогашення з метою з'ясування стану розрахункової дисципліни;
- комплексне оцінювання дебіторської заборгованості за системою відносних показників;
- порівняльний аналіз товарної дебіторської та кредиторської заборгованостей;
- обґрунтування заходів, спрямованих на вдосконалення системи управління дебіторською заборгованістю.

Важливою характеристикою фінансового стану суб'єктів малого підприємництва є ефективність розрахункових відносин, яка оцінюється насамперед за інформацією фінансової звітності. До 2019 р. включно для мікропідприємств, малих підприємств, непідприємницьких товариств і представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності, крім тих, що зобов'язані складати фінансову звітність за міжнародними стандартами, встановлювалася скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу (форми № 1-м, 1-мс) і звіту про фінансові результати (форми № 2-м, 2-мс), форма і порядок складання яких визначалися П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва». Починаючи з першого кварталу 2020 р., відповідно до НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність», зазначені підприємства складатимуть фінансову звітність за двома варіантами [2]:

- Фінансовий звіт малого підприємства (форма № 1-м «Баланс» і форма № 2-м «Звіт про фінансові результати»);
- Фінансовий звіт мікропідприємства (форма № 1-мс «Баланс» і форма № 2-мс «Звіт про фінансові результати»).

Зміни в інформаційному забезпеченні аналізу потребують уточнення методики комплексного оцінювання дебіторської заборгованості за товарними операціями в суб'єктах малого підприємництва.

Аналіз дебіторської заборгованості за товарними операціями починають із загального оцінювання її динаміки в цілому та за окремими дебіторами. Динаміка товарної дебіторської заборгованості залежить від обсягів продажу, умов розрахунків з покупцями (передоплати, наступної оплати), періоду відстрочки платежу, платіжної дисципліни покупців, організації контролю за станом розрахунків з дебіторами, претензійної роботи на підприємстві тощо. Недотримання договірної та розрахункової дисципліни, несвоєчасне пред'явлення претензій по боргах, що виникають, призводить до значного зростання невиправданої дебіторської заборгованості, а отже, й зумовлює нестабільність фінансового стану підприємства.

Несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості створює фінансові труднощі, тому що підприємство відчуватиме нестачу фінансових ресурсів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати й т. ін. Окрім того, заморожування коштів у дебіторській заборгованості призводить до уповільнення оборотності капіталу. Прострочена дебіторська заборгованість означає також зростання ризику непогашення боргів і зменшення прибутку. Тому кожне підприємство зацікавлене в скороченні строків погашення належних йому платежів [3, с. 494].

Під час аналізу простроченої дебіторської заборгованості встановлюються етапи діяльності, на яких виникла найбільша сума цієї заборгованості; з'ясовується, який вид заборгованості є найбільш простроченим; виділяється безнадійна заборгованість і та, що належить списанню у зв'язку зі спливом строків позовної давності.

Отже, наявність простроченої, особливо безнадійної заборгованості, віднесеної до резерву сумнівних боргів, як і необґрунтоване зростання дебіторської заборгованості в цілому негативно впливає на фінансовий стан підприємства, призводять до дефіциту фінансових ресурсів. Безнадійні борги погашаються шляхом їх списання на збитки підприємства як дебіторська заборгованість, за якою закінчився строк позовної давності.

Досить важливим в аналізі дебіторської заборгованості за товарними операціями є її дослідження у взаємному зв'язку з відповідною кредиторською заборгованістю. Для проведення порівняльного аналізу складається розрахунковий баланс, в якому порівнюються суми товарної дебіторської та кредиторської заборгованостей. Результатом такого порівняльного аналізу є визначення одного з видів сальдо:

- дебетового, тобто перевищення суми дебіторської заборгованості над сумою кредиторської заборгованості – свідчить про те, що частина оборотних активів вилучена з господарської діяльності підприємства та знаходиться в обороті дебіторів;

- кредитового, тобто перевищення суми кредиторської заборгованості над сумою дебіторської заборгованості – характеризує залучення підприємством у господарську діяльність коштів юридичних і фізичних осіб.

Важливим етапом аналізу є комплексне оцінювання товарної дебіторської заборгованості за системою відносних показників, методику розрахунку яких для суб'єктів малого підприємництва запропоновано в табл. 1.

Таблиця 1

Показники комплексного оцінювання дебіторської заборгованості за товарними операціями в суб'єктах малого підприємництва

Показник	Порядок розрахунку за даними форм № 1-м, 2-м (рядки, графи)
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості за товарними операціями	<u>Ф. № 2-м: 2000</u> Ф. № 1-м: $(1125, \text{гр.3} + 1125, \text{гр.4}) \div 2$
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості за товарними операціями, днів	$360 \div \text{коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості за товарними операціями}$
Частка дебіторської заборгованості за товарними операціями в майні, %	<u>Ф. № 1-м: $(1125, \text{гр.3} + 1125, \text{гр.4}) \div 2 \times 100$</u> Ф. № 1-м: $(1300, \text{гр.3} + 1300, \text{гр.4}) \div 2$
Частка дебіторської заборгованості за товарними операціями в оборотних активах, %	<u>Ф. № 1-м: $(1125, \text{гр.3} + 1125, \text{гр.4}) \div 2 \times 100$</u> Ф. № 1-м: $(1195, \text{гр.3} + 1195, \text{гр.4}) \div 2$
Коефіцієнт співвідношення дебіторської заборгованості за товарними операціями та кредиторської заборгованості за товарними операціями	<u>Ф. № 1-м: $(1125, \text{гр.3} + 1125, \text{гр.4}) \div 2$</u> Ф. № 1-м: $(1615, \text{гр.3} + 1615, \text{гр.4}) \div 2$
Відношення дебіторської заборгованості за товарними операціями до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), %	<u>Ф. № 1-м: $(1125, \text{гр.3} + 1125, \text{гр.4}) \div 2$</u> Ф. № 2-м: 2000

Узагальнюючим критерієм ліквідності та якості дебіторської заборгованості за товарними операціями є її оборотність, яку можна виміряти кількістю оборотів і швидкістю обороту в днях. Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості за товарними операціями показує кількість її оборотів за календарний рік. Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості за товарними операціями характеризує середню кількість днів, які необхідні для повернення дебіторської заборгованості підприємству.

Показники частки дебіторської заборгованості за товарними операціями в майні та в оборотних активах свідчать про те, наскільки відповідно майно та оборотні активи сформовані за рахунок боргів покупців і замовників підприємству. Про поліпшення стану розрахунково-платіжних відносин свідчить наближення до 1 значення коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості за товарними операціями. Також важливою ознакою поліпшення фінансового стану підприємства є зниження у динаміці показника, який характеризує відношення дебіторської заборгованості за товарними операціями до чистого доходу.

Методика аналізу показників комплексного оцінювання дебіторської заборгованості за товарними операціями передбачає порівняння даних за звітний період із даними за минулий рік (або інший звітний період), визначення змін і причини цих змін. Результати комплексного оцінювання дебіторської заборгованості за товарними операціями в суб'єктах малого підприємництва є основою для обґрунтування управлінських рішень у сфері поліпшення розрахункових відносин.

Список використаних джерел

1. Махота А.В., Леонова Ю.О. Бухгалтерський облік та аналіз розрахунків з дебіторами. URL: www.repository.hneu.edu.ua (дата звернення 15.01.2020).
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» / наказ Міністерства фінансів України від 25 лютого 2000 р. № 39 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 31 травня 2019 р. № 226) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00> (дата звернення 15.01.2020).
3. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник; 3-тє вид., випр. і доп. Київ: Знання, 2007. 668 с.
4. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Київ: Знання, 2012. 815 с.